

Co-funded by
the European Union

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГІДНОСТІ
ДИТИНИ: ПРОТИДІЯ
НАСИЛЬНИЦЬКИМ МЕТОДАМ
ВИХОВАННЯ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

24-25 квітня 2025 року

Одеса

2025

Оргкомітет конференції:

Давиденко В'ячеслав, ректор Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, полковник поліції;

Корнієнко Максим, проректор університету, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції;

Беляк Ольга, директор КЗ «Одеський фаховий педагогічний коледж», кандидат педагогічних наук, доцент, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист;

Домброван Наталія Василівна, начальник відділу організації наукової роботи ОДУВС, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції;

Ковальова Олена Володимирівна, професор кафедри адміністративної діяльності поліції, кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник, майор поліції;

Матвєєва Лілія Георгіївна, завідувач кафедри загальноправових дисциплін, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції;

Пальшков Костянтин Євгенович, професор кафедри загальноправових дисциплін, кандидат політичних наук, доцент;

Пишна Алла Георгіївна, завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції;

Харченко Наталія Михайлівна, практичний психолог, кандидат психологічних наук.

Статті друкуються в авторському варіанті. Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей, які суттєво перевищували запропоновані обсяги.

Забезпечення принципу гідності дитини : протидія насильницьким методам виховання : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 р.). – Одеса : ОДУВС, 2025. – 214 с.

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні орган, що надає гранти, не можуть нести за них відповідальності.

САЙТ КОНФЕРЕНЦІЇ

БУЛІНГ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ : РОЗУМІННЯ ОЗНАК ТА НЮАНСІВ

БОТНАРЕНКО Ірина

старший науковий співробітник

науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності

Навчально-наукового інституту поліцейської діяльності

Національної академії внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

Знуцання і цькування в закладах освіти – доволі розповсюжене явище в сучасному суспільстві, а тому дедалі більше викликає занепокоєння у батьків, вчителів, педагогів та, власне, широкої громадськості в особі дорослих представників. Саме втручання дорослих осіб є ключем (основою) до запобігання цьому явищу. Батьки та педагоги повинні бути обізнаними про поведінкові та емоційні ознаки насильницьких стосунків з метою вчасного розпізнання та вжиття відповідних заходів подолання агресії і злочинного тиску на особу. Оскільки знущання є, передусім, проблемою стосунків, дорослі також повинні вміти ідентифікувати ознаки жорстокого або грубого поводження в дитячих взаємовідносинах. Тому у цьому дослідженні ми зупинимось на характерних ознаках, якими окреслюється розуміння поняття та небезпечного явища «булінг».

Указана проблематики дедалі більше привертає увагу вітчизняних фахівців різних наукових галузей: соціології, психології, педагогіки. Правники сконцентровуються на висвітленні й аналізі особливостей правового регулювання булінгу як в Україні, так і закордоном. «Поняття булінгу стало міжнародним соціально-психологічним і педагогічним терміном, за яким стоїть сукупність соціальних, психологічних та педагогічних проблем» [1, с. 2].

З аналізу наукових праць, присвячених указаній проблематиці, ми прослідковуємо позиції дослідників, які визначають такі ознаки досліджуваного явища. Так, К.М. Плутицька, до ознак булінгу відносить:

- *навмисність*. Ця ознака стосується лише характеру дії, а не наслідків. Науковиця акцентує увагу саме на тому, що шкільний булінг вчиняють переважно неповнолітні, які усвідомлюють характер свого діяння, проте не завжди розуміють та передбачають результат своєї поведінки – наслідки, до яких такі діяння можуть призвести. Тому розрізняє «навмисність» та «умисел» (усвідомлення особою суспільно

небезпечного характеру свого діяння (дії чи бездіяльності) передбачення його суспільно небезпечних наслідків і бажання або свідомого допущення їх настання);

- *систематичність (повторюваність)*. Булінгом є лише ті дії, які систематично повторюються протягом певного часу;

- *агресивність*. Така поведінка проявляється як у фізичному так і психологічному насильстві;

- *булінг є поведінкою*. Взаємодія суб'єкта з навколишнім середовищем, опосередкована зовнішньою (рухомою) і внутрішньою (психічною) активністю;

- *наявність булінг-структури*. Наявність булера, жертви, спостерігачів;

- *уразливість жертви*. Тобто наявний дисбаланс сил між кривдником і жертвою [2, с. 79].

З окресленими К.М. Плутицькою ознаками булінгу погоджується М.В. Приходько, виокремлюючи при цьому ще одну головну ознаку цього феномену – *наслідки для жертви* у виді фізичного або психологічного насильства. Зазначена ознака, на переконання фахівчині, буде відрізняти булінг від суміжних за змістом понять (наприклад, конфлікту, суперечки) [3, с. 60]. Хочемо акцентувати увагу на тому, погоджуючись з дослідниками, що наслідки булінгу, окрім короткострокового впливу, мають також серйозну довгострокову дію, що може проявлятися як у жертв, так і в кривдників протягом навіть дорослого життя. Негативного впливу зазнають і спостерігачі, а також загалом навчальна атмосфера в класі та школі. Невіддільним наслідком поширення булінгу серед дитячого середовища є перехід до агресивних дій, які мають злочинний характер, що викликає небажані негативні тенденції у функціонуванні молодіжного середовища та суспільства загалом [4, с. 218].

Л. Кішлі основною характеристикою булінгу визначає емоційне приниження, образу почуттів людини, висловлювання принизливих оцінок щодо іншої людини, що призводить до виключення її з групи, а тому надає сім ознак булінгу: 1) *емоційне приниження*, що включає вербальні і невербальні способи вираження; 2) *прояв емоційно образливої і принизливої поведінки* впродовж тривалого періоду; 3) *непривітна і недовірлива поведінка*; 4) *втручання у приватне життя людини*; 5) *погіршення психологічного і фізичного стану людини*, на яку спрямована агресія; 6) *намір завдати шкоду іншій людині*, щоб ця людина пережила події, що завдають травму; 7) *агресор займає вище становище, ніж його жертва*, і, відповідно, дозволяє собі дії, що

принижують гідність і завдають моральної або фізичної шкоди іншій людині [5].

А. Король зазначає, що усі дії кривдника, попри різні сценарії поведінки мають спільні риси: 1) *дисбаланс влади*. Булер та жертва обов'язково різні за соціальним статусом, фізичною чи психологічною адаптованістю до середовища, різної статі, раси, релігії, сексуальної орієнтації тощо; 2) *намір нашкодити*. Умисел викликати фізичний чи психологічний біль у жертви; 3) *погроза подальшої агресії*. Тобто розуміння подальшої систематичності таких дій [6, с. 85].

Необхідно звернути увагу на ознаки булінгу, на яких акцентують увагу науковці-експерти, і які прописано в чинному законодавстві, зокрема Порядку реагування на випадки булінгу (цькування), затвердженого наказом МОН України від 28 грудня 2019 року № 1646:

«Ознаками булінгу (цькування) є систематичне вчинення учасниками освітнього процесу діянь стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, в тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, а саме: а) умисне позбавлення їжі, одягу, коштів, документів, іншого майна або можливості користуватися ними, перешкоджання в отриманні освітніх послуг, примушування до праці та інші правопорушення економічного характеру; б) словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи; в) будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної чи фізичної поведінки сексуального характеру, зокрема принизливі погляди, жести, образливі рухи тіла, прізвиська, образи, жарти, погрози, поширення образливих чуток; г) будь-яка форма небажаної фізичної поведінки, зокрема ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, завдання ударів; д) інші правопорушення насильницького характеру» [7].

Ще однією ознакою булінгу, на яку ми б хотіли звернути увагу, є те, що суб'єктами насильницьких дій є учасники освітнього процесу, при чому булінг обов'язково вчиняється щодо малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, тобто булер та жертва булінгу знайомі між собою.

Таким чином, підсумовуючи ознаки, за якими вчені розпізнають булінг як вид протиправної насильницької поведінки, можна узагальнити, що ними є: 1) це різновид насильства, дія якого виявляється у фізичному чи психологічному пригнобленні, утиску, приниженні іншої особи; 2) систематичність дій; 3) цілеспрямованість

дій; 4) умисел; 5) дисбаланс (нерівність) сил; 6) наслідки (шкода) для жертви; 7) жертва і булер знайомі між собою.

Отже, розпізнання ознак, які вказують на прояви булінгу, є першим кроком в попередженні та протидії булінгу. Зважаючи на значну поширеність досліджуваного явища, завдання з його викорінення повинно займати одне з основних місць в державній політиці у сфері освіти в частині забезпечення та розвитку безпечного і здорового освітнього середовища в закладах освіти. Не слід забувати, що жорстокість по відношенню до однієї людини спричиняє жорстокість і до інших, тому протидія насильницьким проявам щодо будь-якої особи, а, особливо, щодо дитини, вимагає вжиття найдієвіших і, разом з тим, достатньо жорстких, а також злагоджених на всіх рівнях системних заходів, що неможливо без досконалого знання характерних ознак і розуміння проявів цього явища.

Література:

1. Булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема: рекомендаційний бібліографічний покажчик / уклад. Бондаренко Т. І. ; ред. Іоаніді О. В. ; ЦБС Поділ. р-ну, б-ка ім. В. Некрасова. Київ, 2020. 69 с.

2. Плутицька К. М. Підходи до розуміння булінгу як форми шкільного насильства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2017. Вип. 29, ч. 2. С. 78–80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2017_29%282%29_21.

3. Приходько М. В. Адміністративна відповідальність за булінг (цькування) в Україні: дис. ... д-ра філософії за спец. 081 «Право». Київ, 2022. 231 с.

4. Coloroso Barbara. The bully, the bullied, and the bystander: from pre-school to high school: how parents and teachers can help break the cycle of violence. Canada, 2002. P. 218.

5. Randall P. Bullying in Adulthood: Assessing the Bullies and Their Victims / P. Randall. – Florence, KY, USA: Brunner-Routledge, 2001. URL: <http://site.ebrary.com/lib/bckharkiv/Doc?id=10053591>.

6. Король А. Причини та наслідки явища булінгу. *Відновне правосуддя в Україні*. 2009. № 1–2. С. 84–93.

7. Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 р. № 1646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text>.

Наукове видання

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГІДНОСТІ ДИТИНИ: ПРОТИДІЯ НАСИЛЬНИЦЬКИМ МЕТОДАМ ВИХОВАННЯ

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

24-25 квітня 2025 року

Підп. до друку 24.06.2027" . Формат 60x84/16.
Друк" . Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум.-друк. арк. 14,7. Обл.-вид. арк. 15.2.
Наклад 60 прим.

Надруковано з готового оригінал-макет 0
Редакційно-видавничий відділ
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса, вул. Успенська,1,
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДП № 3507 від 25.06.2009